

ULUSLARARASI DİPLOMASİ VE ULAHLAR

*Mucize ÜNLÜ**

ÖZ

Balkanların eski toplumlarından biri olan Ulahlar XIX. yüzyılın ikinci yarısında genellikle Kosova, Manastır, Selanik ve Yanya vilayeti dahilindeki topraklarda yaşamaktaydılar. O zamana kadar kendilerinden fazla söz edilmeyen Ulahlar XIX. yüzyılın son çeyreğinde az sayıda nüfuslarına rağmen Makedonya sorunu çerçevesinde ön plana çıkarılmıştır. Bu dönemde Romanya Ulahlarla yakından ilgilenmiş, maddi destek vermiş, gerek sefirleri gerekse Romanya'da kurulan dernek ve cemiyetler aracılığıyla bu topluluğun siyasî, dinî ve kültürel taleplerinin karşılanması için Osmanlı hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Ulahlarla etnik bağı olan Romanya Ulahların diğer Balkan toplulukları gibi Osmanlı yönetimi tarafından ayrı bir millet olarak tanınmasında önemli bir rol oynamıştır. Makedonya ile ekonomik ya da siyasî açıdan ilgilenen Almanya, İtalya, Avusturya ve Yunanistan da Ulahlarla ilgilenerek bu sürece müdahil olmuşlardır.

Anahtar Sözcükler: Ulah, Romanya, millet, eğitim, anadil

INTERNATIONAL DIPLOMACY AND THE WALLACHIANS

ABSTRACT

Wallachians are one of the oldest communities of the Balkans and were living in Kosova, Manastır, Selanik and Yanya in the second half of the 19th century. Though they had a small population, the Wallachians became important in Macedonian question. During the mentioned period, Romania took a strong interest in Wallachia and supported them economically by the mediation of ambassadors, associations and communities. By doing so Romania tried to assure the Wallachians religious and cultural demands from the Ottoman administration. Romania had great role in Ottoman administration's recognition of the Wallachians as a separate nation (millet).

*Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü SAMSUN.

Germany, Austria, Italy and Greece also interested in Macedonia economically and politically and intervened the process.

Keywords: Wallachians, Rumania, nation, education, native language.

Giriş

Ulahlar Latince kökenli lehçeler konuşan, bazen Romenleri de içeren fakat daha çok barbar akınları sebebiyle dağlara çıkmış, az çok Romenleşmiş, Paleobalkanik grupların soyundan geldiği varsayılan topluluklardır¹. *Malcolm* onları Balkanların Orta ve Orta batı kesimlerinde yaşayan, çoban, at yetiştiricisi ve gezgin katırcı olarak yarı göçebe bir hayat süren, bugün hala Yunanistan'ın, Makedonya'nın ve Arnavutluk'un dağlarında sürülerini güderken görebileceğimiz bir topluluk olarak tanımlamaktadır. Frenkler tarafından "Koça-Valak"², Slavlar tarafından "Valahlar" şeklinde ifade edilen bu topluluğun kendilerine verdiği ad ise "Aroman"dır³.

Balkanlarda Antik Trakyalı, Makedonlar, Teselyalılar, Epirililer ve İlirilerin Latinleştirilmesiyle meydana gelen yerli halklardan biri⁴ olarak da tanımlanan Ulahlar, kökenleri Hint-Avrupa, Daçya-Trakya bloğunda yer almasına rağmen Romalılaşmış ve Latince'den türeyen bir dil kullanmışlardır⁵. Latince ile irtibatlı bu dilin modern Rumenceye yakın olduğu ifade edilmektedir⁶.

Kendilerinden orduda takviye kuvvet olarak yararlanılan, madenlerde

¹ L. Carl Brown, *İmparatorluk Mirası, Balkanlarda ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, İletişim Yay., İstanbul 2003, s. 121.

² Taha Toros, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslim Azınlıklar", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. IV, İletişim Yay., İstanbul 1985, s. 1010. Yunanistan'da Ulahları ifade etmek için "Koutso-Vlach" ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade "kirlî" ve "eğitimsiz kimse" anlamında kullanılmıştır. (Birgül Demirtaş-Coşkun, "Yunanistan'da Yaşayan Ulahlar", *Balkanlar El Kitabı*, C. II, Karam Araştırma ve Yayıncılık, Çorum 2006, s. 461).

³ Noel Malcolm, *Kosova Balkanları Anlamak İçin*, Sabah Yay., İstanbul 1999, s. 50. Romen halkı üç temel unsur üzerine oluşmuştur. Geto-Dak alt yapı, Romalı tabaka ve Slav üst tabaka. VIII. Ve IX. Yüzyıllarda onlar hakkında çıkmaya başlayan yazılarda Vlahlar, Valahlar, Volohlar, Ulahlar gibi isimler kullanılmıştır. (İffet Tosun, "Ulahların-Romenlerin Ortaya Çıkışı", *Balkanlar El Kitabı*, C. I, s. 252).

⁴ Dimo N. Dimçev, "Osmanlı Döneminde Türk-Ulah Münasebetleri", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 4-8 Ekim 1999, C. III Kısım I, Ankara 2002, s. 125.

⁵ Yahya Kemal Taştan, "Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri", *Balkanlar El Kitabı*, C. I, s. 415; Hikmet Öksüz, "Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı Öncesi Balkanlarda Yaşamış Olduğu Siyasal Süreç", *Osmanlı*, C. II, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999, s. 484.

⁶ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi I 18. ve 19. Yüzyıllar*, Küre Yay., İstanbul 2006, s. 14.

muhafızlık yapan ve duvar ustalığı ile bilinen⁷ Ulahlar bugünkü Yunanistan, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla oluşan bazı ülkelerde yaşamışlardır⁸. Bir kısmı da Macaristan'ın Transilvanya bölgesinde oturmuştur⁹. Gerek Bizans döneminde gerekse daha sonraları birçok devlet kurmuşlardır. Büyük Vlaşka, Küçük Vlaşka, Yukarı Vlaşka, Aşağı Vlaşka, Epir Despotluğu ve XII. ve XIII. asırda kurulan Bulgar-Ulah İmparatorluğu bunlardandır¹⁰.

Osmanlılar Balkanları fethedildiğinde karşılaştıkları halklardan biri Ulahlar olmuştur. Osmanlı yönetimi bu topluluğa Bizans döneminde sahip oldukları bütün hakları kullanabilme imkânı tanımış, vergi ve benzeri konularda kolaylık göstermiştir. Toplu bir halde bulunup bir *despotlar birliği* oluşturmuşlar ve serbestçe ticaretle uğraşma imkânına sahip olmuşlardır. Kervanları Orta Avrupa'nın hemen hemen bütün kentlerine ve Moskova'ya ulaşan Ulahlar, ticaret esnasında karşılaştıkları yenilikleri ve Batı'nın kültürel ve teknik gelişmelerini Osmanlı topraklarına taşımışlar, ihracat yoluyla da bütçeye gelir sağlamışlardır¹¹. Öyle ki Ulahların yaşadıkları toprakların güneyinde XVII. yüzyılda gelişen Moschopolis kenti bir dönem Balkanların en önemli Ulah merkezi olmuş, buradaki şirketler İtalya, Avusturya ve Macaristan'da şubeler açmıştır¹². XVIII. yüzyılda Viyana, Leipzig, Kronstad gibi bölgelerde ticaret yapan Osmanlı tüccarları arasında Rum ve Sırpların yanı sıra Romen (Ulah) tüccarlar da bulunmaktadır¹³. XIX. yüzyıl ortalarında Makedonya'nın büyük sanayi ve ticaret merkezlerinde kurulan işletme, fabrika ve santrallerin sahipleri veya hissedarları arasında yer almışlardır¹⁴. XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ise Makedonya sorunu çerçevesinde siyaseten gündeme gelmişler ve diğer Balkan toplumları gibi ayrı bir millet olarak tanınma arayışına girmişlerdir.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması

⁷ N. Malcolm, a.g.e., s. 256-257.

⁸ D. N. Dimçev, a.g.m., s. 125.

⁹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. VI, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1995, s. 46.

¹⁰ D. N. Dimçev, a.g.m., s. 125. II. Bulgar Devleti'nin başına geçen Kuman menşeli Çar Asen (1187-1196) Ulahların teşkilatlanma tarihinde önemli rol oynamıştır. (Mualla Uydu Yücel, "Balkanlarda Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar", *Balkanlar El Kitabı*, C. I, s. 207).

¹¹ D.N. Dimçev, a.g.m., s. 126-128.

¹² N. Malcolm, a.g.e., s. 258-259.

¹³ Y.K. Taştan, a.g.m., s. 426.

¹⁴ Yusuf Hamzaoğlu, *Balkan Türklüğü Araştırmalar, İncelemeler (Makedonya, Sırbistan, Hırvatistan)*, C.I, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 115.

ile Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız olmuş, Bulgaristan ise otonom statüde devlet olarak tanınmıştır. 1878 sonrası Avrupa devletleri Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü koruma ilkelerini terk etmişlerdir. Bundan sonra Avusturya Arnavutlar ve Sırplarla, İtalya Arnavutlarla, İngiltere Yunanlılarla, Fransa Romenlerle ve Rusya Bulgarlarla yakından ilgilenmiştir. Bunun sonucunda Balkan toplulukları bir büyük devletin himayesi olmadan ayakta kalamayacakları düşüncesine kapılmıştır¹⁵. Her biri büyük devletlerden aldıkları destek ile Makedonya'da üstünlük elde etme mücadelesine girmiştir¹⁶. Bu dönemde Makedonya'da Ulahların nüfusu 100 bin dolayındadır¹⁷. 1902 ve 1904 yıllarına ait istatistiklerde Ulah nüfus 99 bin olarak gösterilmiştir¹⁸. Alman istatistiklerine göre de 1905 yılında Makedonya'da 100 bin Ulah bulunmaktadır¹⁹. Balkan Savaşları döneminde Makedonya için hazırlanan istatistiklerde ise Ulah nüfus farklı rakamlarla ifade edilmiştir. Bulgar istatistikleri Ulah nüfusu 77.267, Sırp istatistikleri 74.465, Yunan istatistikleri ise 41.200 şeklinde kaydetmiştir²⁰.

Makedonya bölgesinde Ulahlar özellikle Rumlarla birçok konuda sorun yaşamışlardır. Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul Patriği Ortodoks cemaatin ruhanî lideri tayin edilmiş, Bulgar ve Sırp kiliselerinin bağımsızlığı kaldırılarak Bulgar ve Sırp İstanbul Patrikliği'ne bağlanmıştır²¹. 1750'li yıllarda Fenerliler, eski Bizans İmparatorluğu'nu Helenleştirilmiş şekilde yeniden kurmak için harekete geçmiş, Ohri'de Bulgarlar ve İpek'te Sırp için bulunan otonom kiliseler Patrikhane'nin 1765 ve 1767'de çıkarılan kararları ile kaldırılmıştır. Bulgar, Sırp, Ulah gibi Rum olmayan pisko-

¹⁵ Y.K. Taştan, *a.g.m.*, s. 436.

¹⁶ Yusuf Hamza, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Türk-Makedon İlişkileri", *X. Türk Tarih Kongresi* Ankara 22-26 Eylül 1986, C. IV, Ankara 1993, s. 1205.

¹⁷ Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*, İletişim Yay., İstanbul 1994, s. 65.

¹⁸ Meltem Begüm Saatçi, "Makedonya Sorunu", *Balkanlar El Kitabı*, C. I, s. 560; *Makedonya*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1992, s. 71.

¹⁹ S. Yerasimos, *a.g.e.*, s. 98.

²⁰ Mehmet Okur, "Balkan Savaşları", *Balkanlar El Kitabı*, C. I, s. 616. Nüfusları bu şekilde farklı rakamlarla ifade edilen Ulahlar genellikle Manastır vilayetinde Manastır, Resne, Filorine, Kayalar, Pırlepe, Ohri, Kesriye, Gerebene, Selanik vilayetinde Karaferye, Katrine, Gevgili, Demirhisar, Kosova vilayetinde Köprülü, Kumanova, Koçana ve Yanya vilayetinde Pomçi kazasında yaşamışlardır. (*Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)*, Rumeli Müfettişliği Umum (TFR.1.UM.), Nr. 5/478, 12 Temmuz 1320/ 25 Temmuz 1904.

²¹ T. Toros, *a.g.m.*, s. 1009; Halil İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Eren Yay., İstanbul 1992, s. 18-19.

pos ve rahiplerin çoğu görevden alınarak yerlerine Rumlar atanmış ve Fener Patrikhanesi Türkiye'deki tek Ortodoks kilisesi haline gelmiştir²². Patrikhane, Ortodoks tebaa üzerinde din, hukuk ve eğitim konularında etkindi. Fenerli Rum aristokrasisi de Osmanlı bürokrasisinde önemli yere sahipti ve Mora isyanına kadar Eflak-Boğdan voyvodalarına Rumlar getirilmiştir²³. Patrikhane bu konumundan istifade ederek Bulgar, Sırp, Romen ve Ulahları Helenleş-tirmeye çalışmıştır²⁴. Rum Ortodoks kilisesi kendine bağlı Ortodoks Slavları Rumcayı ana dil olarak öğrenmeye zorlamıştır²⁵. Zamanla Yunan olmayan unsurlar etnik olarak bilinçlenmişler ve Helenleşmeye karşı muhalefet etmişlerdir. Fakat bu ortamda bir siyasal elit bilincine sahip olmayan topluluklar kolayca asimile edilmişlerdir. Balkanların en eski guruplarından biri olan Ulahlar da bundan nasibini almıştır. Nitekim kendi devletlerine sahip olamayan etnik gurupların kötü durumlarına Ulahlar örnek gösterilmektedir²⁶.

Patrikhanenin çalışmalarına paralel olarak Yunanistan da, Makedonya'da yaşayan diğer Ortodoks halkların hepsinin Yunan asıllı olduğunu ileri sürmüştür. Bu anlamda Osmanlı'nın son döneminde bölgede yoğun bir Yunan siyasi faaliyeti yaşanmıştır²⁷. Yunanlılar siyasi emelleri için Makedonya'da Rumların sayısını arttırmayı gerekli görmüş ve bu bakımdan diğer unsurlar gibi Ulahlar için de tehdit oluşturmuştur. Nitekim bölgede Ulahlarla Rumlar arasında öldürme, yaralama, dağa kaldırma ve eşkıyalık faaliyetleri eksik olmamış ve bu hususlar Yunan hükümeti ile yazışmalara konu olmuştur²⁸. Bunların dışında Ulahlar, Fener Patrikhanesi'ne karşı kendilerine ait kilise ve mekteplerde ana dillerinde ayin ve eğitim yapma hakkını elde etme mücadelesi vermişlerdir. 1875 yılında Patrikhane'nin emriyle Ulahların kullandıkları 8 kilise bir anda kapanınca Ulahlar Osmanlı hükümetine şikâyetle

²² İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. IV, s. 997, 999; Hale Şıvgın, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Balkan İttifaklarının Önce Kiliseler ve Çeteler Arasında Başlaması", *Osmanlı*, C. II, s. 478-479; Taştan, s. 439.

²³ İlber Ortaylı, "Balkanlarda Milliyetçilik", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. IV, s. 1027.

²⁴ Kemal Karpat, "Etnik Kimlik ve Ulus Devletlerin Oluşumu", *Osmanlı*, C. II, s. 19-20.

²⁵ Stanford Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Azınlıklar Sorunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C. IV, s. 1003.

²⁶ K. Karpat, *a.g.m.*, s. 19-20,33.

²⁷ B. Demirtaş-Coşkun, *a.g.m.*, s. 459.

²⁸ Mucize Ünlü, "II. Abdülhamit Döneminde Ulahlar", *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 7, Konya 2009, s. 152.

bulunmuşlar ve kendi aralarından bir piskopos atanmasını talep etmişlerdir²⁹. Manastır vilayetinde Malovişte, Cinipoli ve Kilisora'da kiliseler konusunda çıkan anlaşmazlık üzerine yapılan incelemelerde Ulahların prensip olarak haklı oldukları tespit edilmiştir³⁰. Bundan sonraki süreçte Ulahlar sürekli kiliselerinde serbest ayin yapamadıkları, kendi inşa ettikleri kiliselerinin anlaşmazlık üzerine kapatıldığı, kendilerine ayrılan kiliselerin kullanımı konusunda Rumların sorun çıkardığı yönünde şikâyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu başvurular karşısında Osmanlı yönetimi bölgedeki idarecilerinden Ulahların kiliselerine yapılan saldırıların önlenmesini ve kendi kiliselerini kullanabilmelerinin sağlanmasını istemiştir³¹.

Ulahlar Rumlarla kiliselerin yanı sıra mekteplerin kullanımı konusunda da sorun yaşamışlardır. Bölgede Rum kilisesine tabi olan çeşitli cemaatlerin mektepleri Rusya ve Yunanistan'ın gizli nakdî yardımlarıyla idare edilmekteydi. Özellikle Yunanlıların Balkanlarda millî fikirlerini yayma faaliyetlerini genişlettiği bu ortamda Rusya Slav milletine mensup ve Eksarhlığa tabi olan Bulgarlara yardım ederken Romanyalılar da kendileri ile aynı soydan olan Ulahları desteklemişlerdir. Buradan hareketle bilhassa Yanya ve Manastır vilayetlerindeki Ulahlar, Yunanlılık bilinciyle hareket eden Rumlardan mekteplerini ayırmak istemişlerdir³². Kiliseler konusunda olduğu gibi bu konuda yaşanan anlaşmazlıklarda da Osmanlı yönetimi bölgedeki yöneticilerinden Ulahların mağduriyetlerinin önlenmesini ve yeni mektepler yapılarak ihtilafın giderilmesini istemiştir. Buna rağmen Ulahlar kimi zaman Rumlarla yaşadıkları problemlerden Osmanlı idaresini sorumlu tutmuşlar ve bölgedeki idarecilerin Rumların etkisinde kaldığını iddia etmişlerdir³³.

Adliye ve Mezahib Nezareti'nin 9 Ağustos 1891 tarihli yazısına göre Ulahlar kendi dillerinde ayin yapma hakkına sahipti. 16 Eylül 1892'de de Ulahların Patrikhane'ye bağlı kalmaları şartıyla kendi dillerinde ayin yapabilecekleri ve bazı kiliselerde Ulahça bilen papazlar bulundurabilecek-

²⁹ Ali Arslan, "Makedonya'da Rum-Ulah Çatışması", *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S. 4, İstanbul 2003, s. 4.

³⁰ Tahsin Uzer, *Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1999, s. 206.

³¹ M. Ünlü, *a.g.m.*, s. 149.

³² BOA, Yıldız Esas Evrak Kamil Paşa Evrakı (Y.EE.KP.), Nr. 4/361.

³³ BOA, Yıldız Perakende Maarif Nezareti Maruzatı (Y.PRK.MF.), Nr. 2/2, 17 Mart 1306/ 29 Mart 1890.

leri kararı alınmıştı³⁴. Buna rağmen Ulahların Gosin, Malovişte ve Gerebene başta olmak üzere özellikle Manastır'ın kazalarında kendi dillerini kullanmadıkları ve bu konuda baskı gördükleri yönündeki şikâyetleri sürmüştür³⁵.

1880'lerden itibaren Makedonya'da Bulgar-Rum mücadelesi yoğunlaştıkça Rumlar bölgede etkinliklerini artırmak için Ulahları asimile çalışmalarına hız vermişlerdir³⁶. Bu süreçte Romanya Ulahların yanında yer almış ve millet olarak tanınmaları noktasında Osmanlı Devleti nezdinde girişimlerde bulunmuştur.

Romanya ve Ulahlar

Romanya topraklarını oluşturan Eflak-Boğdan XVIII. yüzyıl başlarına kadar yarı bağımsız bir şekilde idare edilmiş ve Romen kültürü ve bağımsızlığı bu sayede korunabilmiştir. Bu statü değişip Fenerli Rum aileler voyvoda olarak atanmaya başlandıktan sonra Romenler ulusçuluk ve bağımsızlık hareketine başlamışlardır³⁷. Romen milliyetçiliği Eflak, Boğdan, Basarabya ve Transilvanya topraklarında gelişmiştir³⁸. Maria Todorova, "Romencilik" akımının XIX. yüzyıl boyunca ortaya çıktığını ve Romenliğin Helenizm'den kurtarılmaya çalışıldığını belirtmektedir³⁹.

1829 Edirne Antlaşması ile özerklik tanınan Eflak ile Boğdan'ı birleştirme çabaları 1834'ten sonra başlamış, 1859'da birleşme gerçekleşerek Romanya kurulmuş ve 1861'de padişah bunu onaylamıştır⁴⁰. 93 Harbi sırasında Rus işgali tehdidi ile karşı karşıya kalan Romenler, Ruslarla ittifak antlaşması yapmışlar ve 50 bin kişilik bir kuvvetle Ruslara katılmışlardır⁴¹. Ancak toprak kazancı olmayınca büyük hayal kırıklığına uğramışlardır. Rusya Bulgaristan'ı destekledikçe onlar Avusturya'ya yaklaşmışlardır.

³⁴ A. Arslan, *a.g.m.*, s. 5-7.

³⁵ M. Ünlü, *a.g.m.*, s. 151.

³⁶ A. Arslan, *a.g.m.*, s. 4.

³⁷ İ. Ortaylı, "Balkanlarda Milliyetçilik", s. 1027.

³⁸ Murat Önsoy, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda Milliyetçilik Hareketleri", *Balkanlar El Kitabı*, C. I, s. 453.

³⁹ Maria Todorova, *Balkanları Tahayyül Etmek*, İletişim Yay., İstanbul 2003, s.102. Savaş muhabiri John Reed "Bir Romen'i kızdırmak isterseniz, ülkesinin bir Balkan devleti olduğunu söyleyin yeter. Balkan! Diye haykırın. Romanya bir Balkan devleti değildir. Bizi yarı-vahşi Yunanlılarla, Slavlarla nasıl karıştırırsınız! Biz Latiniz," der. (M. Todorova, *a.g.e.*, s. 102).

⁴⁰ Orhan Koloğlu, "Tarihte Balkanlar", *Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yay., İstanbul 1993, s. 85; S. Shaw, *a.g.m.*, s. 1004.

⁴¹ Cezmi Karasu, "Bağımsızlıktan I. Dünya Savaşı'na Romanya", *Balkanlar El Kitabı*, C. I, s. 517.

1875'te Osmanlı Devleti'nden tamamen ayrılan Romanya, Berlin Antlaşmasıyla bağımsız, 1881'de de krallık olmuştur⁴².

XIX. yüzyılın son çeyreğinde gelişen Makedonya'ya sahip olma mücadelesine Ulahlarla etnik bağı olan Romanya da katılmıştır. Ulahlar vasıtasıyla Makedonya'ya doğru genişlemeyi ümit eden Romanya Transilvanya, Güney Besarabya ve Güney Dobruca üzerinde hak iddia etmiştir. Makedonya'ya sahip olabilmek için her milletin yoğun mücadele içine girdiği⁴³ bu süreçte Uahlara sahip çıkarak onların Balkan devletleri ve özellikle de Yunanistan ve Patrikhane tarafından eritilmelerini önlemeye çalışmıştır. Aynı zamanda Osmanlı topraklarında Ulah okullarının ve kiliselerinin açılması için öncülük etmiştir. Uahları kendi amacına ulaşmak için bir vasıta olarak gördüğünden Balkanlarda bir Ulah meselesinin hep canlı kalmasını istemiştir⁴⁴.

Rumeli'deki görevi sırasında bazı tespitlerde bulunan bir Osmanlı memurunun raporu Romanya'nın Osmanlı Uahları ile bağlantıları hakkında önemli bilgiler içermektedir. Rapora göre, Yanya ve Manastır vilayetlerinde sakin Uahlardan ticaret amacıyla Romanya'da bulunanlar komitelerini güçlendirme gayreti içindedirler. Bunlar, Romanya hükümetince desteklenerek Bükreş'te millî cemiyetlerini kurmuşlardır. Bu cemiyetler, Manastır ve Yanya vilayetlerinde mektepler açmakta ve buralara hocalar tayin etmektedir. Söz konusu mektepler için Margariti'yi müfettiş ve Ulah komitesinin "*naşiri*" olarak görevlendirmişlerdir. Bu gelişmelerden hoşnut olmayan Rumlar, halkı Uahlardan soğutmaya çalışmaktadırlar. Uahlara da boş durmayarak çeşitli yerlerde mektepler açma ve Rumlardan kilise zapt etme gayretindedirler.

Sözü edilen rapora göre Manastır ve Yanya vilayetlerinde Rum mekteplerinde olduğu gibi Ulah mekteplerinde okutulan tarih ve coğrafya kitapları da Osmanlı aleyhine bilgiler içermektedir. Tüm milletlere ilim ve maarif konularında gösterilen müsamahaya rağmen bu milletlerin devlet aleyhine fikirlere sapması Yanya, Manastır, Selanik ve Kosova maarif idarelerinin yetersizliğine bağlanmaktadır. Bölgeye mahallî dillere aşina - Margariti gibi- Müslümanlardan muktedir müfettişler tayin edilerek zararlı kitap ve risaleler okutulmasının önlenmesi gereği vurgulanmaktadır⁴⁵. Bu

⁴² O. Koloğlu, *a.g.m.*, s. 85.

⁴³ Vahdettin Engin, *II. Abdülhamit ve Dış Politika*, Yeditepe Yay., İstanbul 2005, s. 33-34.

⁴⁴ Y. Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 270.

⁴⁵ *BOA*, Yıldız Perakende Hariciye (Y.PRK. HR.), Nr. 15/77, 2 Zilkade 1309/ 28 Mayıs 1892.

konuda yaşanan bir olay Osmanlı memurunun düşüncelerini haklı çıkarmıştır. Selanik Romanya konsolos vekili adına gönderilen 540 kıyye ağırlığında kitap konsoloshane levazımatı olduğu söylenerek kontrol edilmeden geçirilmek istenmiştir. Söz konusu kitaplar, Makedonya İttihad Cemiyeti tarafından Avrupa'da basılmış ve Romanya'nın henüz hiçbir Osmanlı vilayetinde konsolosu olmadığı halde Selanik konsolos vekili adına gönderilmiştir. Bu durum şüphe uyandırdığından sandıkların açılarak kontrol edilmesi bildirilmiştir. İnceleme sonucunda kitapların, Manastır vilayetinde Romanya'nın desteği ile Ulahlar tarafından izinsiz olarak açılan mekteplerde okutulmak üzere gönderildiği anlaşılmıştır⁴⁶.

Romanya'daki bazı cemiyet ve dernekler de Osmanlı Ulahları adına önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bükreş'te çoğu üyesi Manastır, Yanya ve Selanik vilayetleri Ulahlarından oluşan *Makid ve Romano* adlı cemiyet bunlardan biridir. Cemiyetin görünüşteki amacı, dil öğreten okullar açmaktır. Ancak Makedonya'daki bütün Ulahlar bu cemiyet aracılığıyla millî ve siyasî fikirleri açısından Besarabya ve Transilvanya'daki Ulahlarla ittifaka davet edilmişlerdir. Yanya'daki Ulah mektebi muallimleri bu komite ile irtibat halindedirler. Komite ile bağlantıları tespit edilince Bükreş'e kaçmışlar ve burada komite adına açıktan açığa çalışmaya başlamışlardır. Ancak, bir süre sonra Romanya hükümeti sözü edilen komitenin mevcudiyetinden rahatsızlık duymuş ve komite üyeleri Romanya'dan çıkarılmışlardır. Bunlardan bazıları daha sonra çalışmalar yapmak üzere İstanbul'a gelmişlerdir⁴⁷.

Ulahlar yine Romanya'da kurulan cemiyetlerden birinin her yıl gönderdiği paralarla Ulah daskalları tedarik ederek Rum daskalları mekteplerinden kovmuşlardır. Bu faaliyetlerinde Ortodoks Papaz Apastola Margariti'nin önemli rolü olmuştur. Adı geçen kişi Osmanlı tâbiyetinde iken bir yolunu bularak Romanya tâbiyetine geçmiş ve Romanya'daki cemiyetin vekili olarak görevlendirilmiştir. Oradan gönderilen paraları Ulah mekteplerine dağıtmış ve Ulahça eğitim için bölgedeki halkı teşvik etmiştir⁴⁸. Ayrıca Ulah okullarının açılması için girişimlerde bulunmuştur. 1896 Ağustosunda *Ulah Mektepleri Müfettişi Margariti* imzasıyla verdiği arzuhalde Kosova, Selanik ve Manastır vilayetlerinin çeşitli yerlerinde kız ve

⁴⁶ BOA, Yıldız Perakende Evrakı, Arzuhal ve Journaller (Y.PRK.AZJ.), Nr. 12/100.

⁴⁷ BOA, Yıldız Perakende Zabtiye (Y.PRK.ZB.), Nr. 447/89, 30 Ağustos 1310/ 11 Ocak 1895.

⁴⁸ M. Ünlü, *a.g.m.*, s. 149.

erkek öğrencilere ait olmak üzere 14 Ulah mektebi açılması için ruhsat verilmesini talep etmiştir⁴⁹.

Bükreş gazetelerinden birinde “*Makedonyalılara Davetname*” başlığıyla çıkan bir makale Romanya’nın Osmanlı Ulahları ile ilgili çalışmalarını göstermesi bakımından manidardır. Makalede Bükreş Darülfünunu Ulah talebelerinden Yuvan Dan, kurduğu kütüphane için destek çağrısı yapmıştır. Söz konusu kütüphanedeki tarih kitaplarında, büyük ölçüde Ulahların Osmanlı Devleti’ne karşı verdiği “*kahramanca*” mücadeleleri anlatılmaktadır. Romanya Maarif Nazırı Yanko’nun Osmanlı Ulahları arasında okumasını sağlamaya çalıştığı bu tür kitap ve risalelerin Ulah tebaanın “*ahlak ve fikirlerini bozacak nitelikte*” olduğu tespit edilmiştir⁵⁰. Ulahların hamisi sıfatıyla hareket eden Romanya bu yöndeki çalışmalarına daha önceleri başlamış, 1869’da Makedonya Ulahlarına kitaplar göndermeye ve milliyetçilik fikirlerini uyandırmaya çalışmıştır. Romanya’nın desteği sonucu kısa sürede Makedonya’da otuz civarında Ulah Okulu açılmış ve öğrenci sayısı iki bine ulaşmıştır⁵¹.

Osmanlı Ulahlarının Makedonya’da Rumlarla kiliseler konusunda yaşadığı problemlerde Romanya Ulahlardan yana olmuş ve destek vermiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere 1875 yılında Patrikhane’nin emriyle Ulahların kullandığı sekiz kilise bir anda kapanınca Ulahlar Osmanlı yönetiminin yanı sıra Romanya’ya da şikâyette bulunmuşlar ve kendi aralarından bir piskopos atanmasını talep etmişlerdir. Bunun gibi birçok olayda Romanya Ulahları desteklemiştir. Bunlardan biri Malovişte’de yaşanmıştır. Burada Ulahlar tarafından inşa edilen kilise Rumlarla yaşanan anlaşmazlık üzerine önce kapanmış fakat bir süre sonra mahallî yöneticiler kiliseyi açtırarak Rum taraftarı Ulahlara teslim etmiştir. Romanya duruma müdahale ederek kilisenin eski halinin muhafazasını istemiştir⁵². Ayrıca sefiri aracılığıyla Ulahların bölgede mektep ve milliyetleri konusunda mahallî hükümetten baskı gördüklerini iddia etmiştir. Ancak bölgeye tahkikat için gönderilen heyet Romanya sefirinin iddiasının asılsız olduğunu rapor etmiştir⁵³. Romanya’nın Osmanlı

⁴⁹ BOA, Sadaret Mektubi Kalemi Mühime (A.MKT.MHM.), Nr.677/6, 22 Safer 1314/ 21 Temmuz 1312.

⁵⁰ BOA, Y.PRK.EŞA., Nr. 34/11, 9-21 T.Evvel 1899.

⁵¹ *Makedonya*, s. 78, 81.

⁵² BOA, Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT.), Nr. 2490/27, 9 Safer 1319/ 27 Mayıs 1901.

⁵³ BOA, Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.), Nr. 50/95, 11 Zilkade 1323/6 Ocak 1906.

Ulahları için yaptığı çalışmalarda sefirlerin rolü bu konu ile sınırlı değildir. Romanya Sefareti tercümanı, 1892 Ağustosunda Beyoğlu mutasarrıfına giderek çok sayıda Ulah'ın mezhepleri sebebiyle Patrikhane'nin müdahalesine maruz kaldığını söylemiştir. Ayrıca Ulah papaz ve ileri gelenlerinin bu müdahaleyi kabul etmediklerini belirtmek için padişaha çıkacaklarını ifade etmiştir. Ancak daha sonra papazlar bu niyetlerinden vazgeçirilmek istenmiş, hatta Patrikhane tarafından evleri etrafına adamlar yerleştirilince konu Zabtiye Nezareti'ne intikal etmiştir⁵⁴.

Osmanlı Devleti, 1870'de Rum kilisesinden ayrılarak kendi kiliselerini kuran Bulgarlara 1897 Yunan Harbi sonrasında Yunanlılara bir tepki olarak dört adet piskoposluk daha vermiştir⁵⁵. Romanya sefiri, bir mülakat esnasında Bulgar metropolitlikleri hakkındaki müsaadeden bahsederken Ulahlar için söz verilen metropolitin de tayinini istemiştir. İstekte bulunurken, Ulahların devlete sadakatinden bahsetmiş ve bu sadakatin son Yunan muharebesi sırasında bir kez daha görüldüğünü belirtmiştir. Ancak bu talep yalnız Osmanlı Devleti'nin isteğiyle hallolacak bir mesele değildir. Patrikhane'nin rızası gerekeceği gibi Balkan hükümetlerini devletten siyaseten uzaklaştırmamaya da dikkat edilmeliydi. Geçmişte olduğu gibi Patrikhane'nin Yunanistan'a nakli konusu gündeme gelebilir ve Osmanlı Rumları Yunanistan'a meyledebilirdi ki bu durum devlet için sakıncalı olurdu. Üstelik son Rusya muharebesinde Romanya, Osmanlı Devleti'ne karşı Rusya'nın yanında yer almıştı. Bu durumda Ulah metropolitliği hakkında kesin bir kararın alınması o vakit itibarıyla uygun görülmemiş ve bunun Romanya sefirine münasip bir dille bildirilmesine karar verilmiştir⁵⁶.

Romanya hükümeti, Osmanlı Ulahlarını nakdi yardımlarla da desteklemek istemiş ve bu düşünceyle 1904 yılı başlarında bölgede Ulah mektep ve kiliseleri inşa etmek için para gönderme talebinde bulunmuştur. Ancak Osmanlı yönetimi bu durumun Bulgarları daha da tahrik edeceğini, dolayısıyla kendi başını ağrıtaacağını düşündüğünden talebin uygun bir şekilde

⁵⁴ BOA, Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV.), Nr. 65/137, 10 Ağustos 1308/ 22 Ağustos 1892.

⁵⁵ *Makedonya*, s. 76. 1894 yılında İstanbul'u ziyaret eden Sırp Kralı Alexandr sultandan Üsküp'te bir Sırp piskoposluğu ve Sırp okulları açma müsaadesi almıştı. Bâb-ı âlf'nin bu uygulamaları kiliseler savaşını başlatmıştır. (*Makedonya*, s. 76).

⁵⁶ BOA, Yıldız Tasnifi Sadaret Resmi Maruzatı (YA.RES.), Nr. 90/2, 2 Receb 1315/ 24 Kasım 1897.

geçştirilmesine karar vermiştir⁵⁷. Fakat Romanya Ulahlar için yaptığı girişimlerin geçştirilmesinden rahatsızlık duymuş ve bu rahatsızlık basına da yansımıştır. Romanya gazetelerinden birinde çıkan makalede, Romanya hükümetinin birkaç yıldır Osmanlı hükümetinden diğer Hıristiyan ahaliye tanınan hakların Ulahlara da tanınmasını istediği, Ulahların diğer Hıristiyan halk arasında ezildiği yorumlarına yer verilmiştir. Ayrıca, Osmanlı hükümetinin işi sürüncemede bırakarak en sadık dostları olan Ulahları gücendirdiği ve bir cemaat teşkili hususunu geciktirdiği belirtilmiştir. Bir gün önce Bükreş'ten gönderilen telgrafta ise bu meselenin neticeye bağlanması konusundaki gecikmenin Bükreş'te memnuniyetsizlik yarattığı, Ulahların müşkül durumda kaldığı ve bazı politikacıların Bulgarlarla birleşme fikrini ileri sürdüğü yazılmıştır⁵⁸.

Bu beyanların aksine daha önceki yıllarda Romanya, Osmanlı yönetiminin Ulahlara yaklaşımı sebebiyle duyduğu memnuniyeti birçok kez ifade etmiştir. 1896 yılı Aralık ayında Romanya Hariciye Nazırı, Osmanlı Devleti'nin Bükreş sefirini ziyaret ederek Ulahlara padişah tarafından gösterilen lütuf ve yardımdan dolayı yeni vekiller heyetinin teşekkürünü arz etmiştir. Teşekkürün sebebi, Selanik, Manastır, Yanya ve Kosova vilayetlerindeki Ulah çocuklardan bir kısmının Osmanlı mekteplerine parasız kaydı için çıkan iradedir. Bunun yanı sıra nazır, Romanya metropolitinin seçimi konusuna hükümetin iyi niyetle yaklaşmasından dolayı kral ve hükümetinin şükranlarını arz etmiştir. Ancak Ulahlardan metropolit seçilerek tayin edilmesine Patrikhane razı olmamıştır⁵⁹. Ekim 1903'te ise Romanya kralı, azaları arasında bir Ulah'ın da bulunduğu karma komisyon teşkilinin ve Ulahlara gösterilen lütfun memnuniyet verici olduğunu beyan etmiştir⁶⁰.

1905 yılı Mayıs ayında Mir gazetesinde çıkan bir yazı, padişahın Ulahlara yaklaşımı ve Romanya'nın Ulahlar hakkındaki faaliyetlerini göstermesi bakımından önemlidir. Yazıda, Bulgarların millî menfaatleri için iki yıldır binlerce kayıp verip yüzlerce köylerinin harap olduğu, Bulgar kilise ve mekteplerine ait birçok imtiyazın kaybedildiği ve Türkiye Bulgarları arasın-

⁵⁷ BOA, A.MKT.MHM., Nr. 732/35, 3 Zilkade 1321/ 21 Ocak 1904.

⁵⁸ BOA, Yıldız Perakende Evrakı Başkıtabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK.), Nr. 73/111, 25 Ocak 1905.

⁵⁹ BOA, Yıldız Sadaret Hususi Evrakı (YA.HUS.), Nr. 363/127, 19 Receb 1314/ 24 Aralık 1894.

⁶⁰ BOA, İrade Hususi (İ.HUS.), Nr. 110/1321.B.13, 13 Receb 1321/ 5 Ekim 1903.

da Bulgar nüfusun zayıfladığı ifade edilmiştir. Buna rağmen Ulah komşuları kadar başarılı olamadıkları belirtilerek bu konudaki sorumluluk Bulgar siyasetçilerine yüklenmiştir. Makalede ayrıca, iki Ulah müfettişin sürülmesinden dolayı Romanya hükümetinin Yanya valisinden özür talep ettiği, oysa Bulgar emaret mebusları tutuklandığında Bulgar hükümetinin İstanbul'a bir genel mebus göndermekle yetindiği belirtilmiştir. Kısaca, Bulgarlar o kadar fedakarlık edip kan dökerken Romanya'nın bir damla kan dökmeden başarı kazandığına dikkat çekilmiştir⁶¹.

XX. yüzyıl başlarında Ulahlar ve onları destekleyen Romanya, Ulahların diğer milletler gibi ayrı bir cemaat olma isteğini daha net olarak ortaya koymuşlardır. Romanya hükümeti, Ulahların daha önceleri vilayetlerde Rum metropolitlerinden müstakil olarak eksarh denilen ruhanî reisler bulundurabildiğini fakat Rum patrik ve piskoposlarının Ulahlara tavır almalarından sonra bunun ancak sırf Ulahlardan oluşan yerlerde mümkün olduğunu belirtmiştir. Örneğin, Yanya vilayetine bağlı Maçova şehrinde halen eksarh vardır ve Rum Patrikliği tarafından tasdik edilmiştir. Ancak zamanla Ulahların mezhebî duyguları Rum rahipleri tarafından baskı altına alınmış ve eksarhın idaresindeki yerler peyderpey Rum metropolitlerince zapt edilmiştir. Rumlar, görevlerini kötüye kullanarak Ulahların lisan, milliyet ve birliklerini yok etmeye çalışmışlardır. Bu şartlarda Ulahların taleplerinin kesin, makul ve kanuna uygun olduğu, hükümetin Ulahlara Rum ya da Slav değil ayrı bir millet olarak bakması halinde hakkını vermiş olacağı belirtilmiştir.

Romanya hükümetinin açıklamasında ayrıca, sadakat ve önemi padişah tarafından tasdik edilen Ulah halkının otuz yıldır Osmanlı ülkesinde yaşayan diğer Hıristiyanların sahip oldukları hukuktan faydalanmak için çalıştığı, kendilerine birçok kez vaatte bulunulduğu halde sonuç alamadıkları ifade edilmiştir. Oysa devlete daha az sadık olan diğer Hıristiyan topluluklara birçok imtiyaz verilmiştir. Yunan Muharebesi sırasında Ulahlara ruhanî reislerinin tanınacağı vaat edildiği halde o zamandan itibaren geçen yedi yıl zarfında Ulahlar her gün lisan ve milliyetlerini tanıtabilmek uğrunda Rum metropolitlerinden hakaret görmüşlerdir. Bunun yanı sıra Romanya hükümeti, kendilerinin Osmanlı Ulahları lehine milliyet münasebetiyle bir muhabbetleri olduğunu, bunun dışında Balkanlarda asayiş ve statükoya karşı

⁶¹ BOA, Yıldız Perakende Evrakı Müfettişlikler ve Komiserlikler (Y.PRK.MK.), Nr. 20/144, 19 Mayıs 1321/ 2 Haziran 1905.

olan teşebbüslere taraftar olmadıklarını belirtmiştir. Açıklamanın sonunda, Ulahların Osmanlı Devleti'ne daha iyi hizmet edebilmeleri için diğer Hıristiyanlara sağlanan hukuktan onların da faydalanmasının isabetli olacağı ve bu işin sürüncemede bırakılmasının Osmanlı-Romanya ilişkilerini boza-bileceği ifade edilmiştir. Ulahlara aşağıda belirtilen hakların verilmesi gereği vurgulanmıştır:

- Bulgar ve Rum cemaatleri gibi bütün Ulah cemaat ve muhtarlarının tanınması,
- Vilayet, sancak ve kaza meclislerinde Ulah aza bulundurulması,
- Osmanlı kanunlarına itaat şartıyla Ulah mekteplerinin serbestçe açılması,
- Kendilerine ait kilise açma, kabristan inşa etme ve kendi lisanlarında ayin yapmalarının serbest olması,
- Ulah rahiplerin olması, bunların Rum metropolitlerinin hakaretlerine karşı korunması, Latin ve Protestanlar gibi bir Ulah vekilinin tayin ve tanınması⁶².

Neticede Osmanlı Devleti Ulahların Makedonya'daki varlığını 22 Mayıs 1905'te kabul etmiş ve Osmanlı Ulahları "*Rum milleti*" yerine "*Ulah milleti*" olarak tanımlanmışlardır⁶³. Mezhap işlerinde Rum Patrikhanesi'ne bağlılıkları devam etmekle birlikte hukuk-ı medeniyece Osmanlı vatandaşı olan Rum, Bulgar ve Sırlar gibi ayrı bir cemaat kabul edilmişlerdir. Bu kararın kabulünde Romanya'nın Ulahlar adına düzenleme yapılması taleplerinin yanı sıra Ulahların Bulgarlar ile işbirliğine yönelmeleri ve Almanların Ulahlar lehine girişimde bulunmaları da etkili olmuştur⁶⁴.

Ulahlar ayrı bir millet olarak tanındıktan sonra da Romanya'nın Osmanlı Ulahlarına ilgisi devam etmiştir. "*La Romani*" gazetesinde 1910 yılında yayınlanan bir yazıda, Romanya hükümeti, Osmanlı ülkesindeki Ulahlara karşı Yunanlılarca gerçekleştirilen cinayetleri çirkin bulduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Ulahların himayesi ve Yunan çetelerinin cezalandırılması için Osmanlı hükümeti tarafından alınan tedbirleri takdir ettiğini ifade etmiştir⁶⁵.

⁶² BOA, Yıldız Perakende Evrakı Yaveran ve Maiyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD.), Nr. 13/6.

⁶³ Gül Tokay, *Makedonya Sorunu*, Afa Yay., İstanbul 1996, s. 50.

⁶⁴ A. Arslan, *a.g.m.*, s. 11.

⁶⁵ BOA, TFR.1.UM., Nr. 10/953, 2 T.Evvel 1326/ 15 Ekim 1910.

Diğer Devletler ve Ulahlar

Romanya'nın yanı sıra Yunanistan, İtalya ve Avusturya da Ulahların bulunduğu bölgelerle ilgilenmişlerdir. Yanya İtalya genel konsolosu Millire'nin teşvik ve telkinleriyle İtalya Hariciye Nezareti kâtiplerinden Bulgarini tarafından yazılarak Napoli'de *Il-Matino* gazetesinde yayınlanan bir mektup bu anlamda dikkat çekicidir. Mektupta, Yanya vilayetinde en fazla siyasi nüfuz kurmaya çalışan devletlerin İtalya ve Yunanistan olduğu, Avusturya nüfuzunun burada ikinci derecede kaldığı belirtilmiştir. Yine mektupta verilen bilgilere göre, bu bölgede İtalya aleyhinde nüfuz artırma amacıyla olan Yunanistan, Ulahları Rumlaştırma faaliyeti içindedir. Bunun farkında olan Romanya Ulahları himaye etmeye çalışmakta, İtalya belirgin bir şekilde Romanya menfaatine hizmet etmekte ve Ulahlar Romanya'nın teşvikiyle İtalya politikasına meylenmektedirler. Oysa Yunanlılar çok önceleri Yanya vilayetinin büyük kısmına göz koymuş, Ergiri, Berat ve Görice sancaklarında kurdukları mektepler vasıtasıyla Hristiyan Arnavutları Rumlaştırmayı başarmışlardır.

Rumeli'de bulunan Ulahların muhafazası için büyük devletlerin tamamı Bâb-ı âlî nezdinde girişimlerde bulunurken Avusturya bu konuya yanaşmamıştır. Çünkü Avusturya, İtalya'ya karşı Yunanlıları Adriyatik'te bir set olarak görmektedir. Yanya valisinin Yunanlıların maksadını ve Avusturya'nın Yunan emellerine vakfedilmiş düşüncelerini yok sayması yanıtıldığını göstermektedir. Vali bir sürü kişiyi iradeye gerek görmeksizin örfen sürmüştür. Toskalık bölgesindeki Müslüman halk muhafazaya muhtaç ve dış tesire açık bir vaziyettedir. Yanya valisi, orada Yunan ve Avusturya'nın emelleri için müsait bir durumdadır. Osmanlı hükümetinin kanunların iyi bir şekilde uygulanması ve Müslüman halkın hukukunun korunması yönündeki direktiflerine rağmen görevini sekiz yıldır bildiği şekilde sürdürmektedir⁶⁶.

Ulahlarla yakından ilgilenen bir diğer devlet Almanya'dır. Almanya'nın Ulahlara ilgisi bölgenin öneminden kaynaklanmaktadır. XIX. yüzyıl sonlarında Balkanlardaki mücadelede Almanya yeni bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Gündeminde Berlin'i Bağdat'a bağlayacak olan demiryolu politikası vardır. Avusturya-Macaristan ve Almanya, Orta Avrupa mallarının Osmanlı ve Ortadoğu topraklarında İngiliz mallarıyla rekabet edebilmesine imkan veren Selanik limanına bağlanan Vardar koridorunu denetlemek

⁶⁶ BOA, Y.EE., Nr. 50/72.

istiyordu. Bu yolun güvenliğini ancak bağımsız ve Avusturya'nın denetimine tabi bir Makedonya sağlayabilirdi. Bu düşünceyle Alman coğrafyacılar harekete geçmiş ve Makedonya'da 100 bin Ulah tespit etmişlerdir⁶⁷. Alman Gustav Vaygand Selanik'ten Preveze ve oradan Ulahların yaşadığı köylere giderek onların nüfusunu araştırmış, bazı yerlerin resimlerini çekmiştir. Seyahat sebebinin Ulahların emval ve nüfusunu tahkik etmek olduğu anlaşılmıştır. Buradan Gevgili'ye geçmiştir. Gevgili kaymakamına adı geçen kişinin bölgedeki faaliyetlerinin hissettirilmeden takip edilmesi bildirilmiştir⁶⁸. Ulahlar bu anlamda Almanya'nın özelde Makedonya'daki, genelde ise Balkanlardaki amaçlarına ulaşması için bir araçtır. Berlin sefiri Ahmet Tevfik de yaptığı incelemeler neticesinde Almanya hükümetinin Ulahlara imtiyaz verilmesi için Osmanlı hükümeti nezdinde teşebbüse karar verdiğini tespit etmiştir. Bu konuda girişimde bulunmak üzere Almanya sefirine talimat verilmiştir⁶⁹.

Romanya gibi Almanya ve İtalya da bölgedeki gelişmeleri ve Ulahların durumunu sefirleri aracılığıyla yakından takip etmişlerdir. Sefirler, her fırsatta Romanya hükümetinin Ulahlara yeniden bazı imtiyazlar verilmesi isteğini dile getirmişlerdir. Osmanlı hükümeti bu beyanlardan Romanya kralının haberdar olup olmadığını anlamak istemiş ve bu düşünceyle Roma'daki sefirlerin en kıdemlisi olan Reşit, prensin doğumunu da fırsat bilerek hem krala tebrikte bulunmak hem de durumla ilgili bilgi almak üzere Romanya'ya gitmiştir. Kralla görüşme esnasında dış olaylar konuşulurken Osmanlı sefiri, Balkan hükümetlerinin Osmanlı Devleti ile yakınlaşmalarının kendi menfaatlerine olduğunu idrak ettiklerini belirtmiştir. Kral da onu tasdik ederek Bulgaristan hükümetinin gidişatının memnuniyet verici olduğunu, Romanya hükümetinin gidişatının ise zaten bilindiğini ve bu iki hükümet tarafından Yanya'ya tayin edilen genel konsolosun memuriyetinin Osmanlı hükümetince kabul edilmesinin makbul bir tedbir olduğunu ifade etmiştir. Kral ayrıca, Rumeli vilayetlerinde Osmanlı tâbiyetindeki çeşitli milletler arasında rekabetin artırılmasının aralarındaki ihtilafı çıkaran

⁶⁷ S. Yerasimos, *a.g.e.*, s. 95, 98.

⁶⁸ *BOA*, Yıldız Perakende Evrakı Umumi (Y.PRK.UM.), Nr. 16/117, 21 Nisan 1306/ 3 Mayıs 1890.

⁶⁹ *BOA*, Yıldız Perakende Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik (Y.PRK.EŞA.), Nr. 46/53, 14 Receb 1322/ 24 Eylül 1904.

isabetli bir tedbir olduğunu dile getirmiştir⁷⁰. Bu konuda kralın düşünceleri ile II. Abdülhamit'in düşünceleri örtüşmektedir. Nitekim Sultan II. Abdülhamit politikasını, küçük Balkan devletlerinin aralarındaki anlaşmazlıkları körükleyerek Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket etmelerini önlemek şeklinde belirlemiştir. Ona göre, Sırlarla Bulgarlar birbirlerini sevmezlerdi. Bulgarlar Romenlerden nefret ederlerdi. Öte yandan Romenler, Yunanlılar ve Bulgarlar kendi aralarında birbirlerine ölesiye düşmandılar. Aralarındaki ihtilaf devam ettikçe Osmanlı Devleti için bir tehdit oluşturamazlardı. II. Abdülhamit'in bu politikası genel anlamda başarılı olmuş, Balkan devletleri aralarındaki rekabeti sona erdirememişler ve son Balkan topraklarının kopması gecikmiştir⁷¹.

Romanya kralı, Osmanlı Devleti'nin Roma sefiri ile yaptığı bu konuşmanın sonunda Ulahların kilise ve mektep açma yönündeki isteklerinin kabulünün münasip olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Osmanlı sefiri, bu konuşmadan kralın Almanya ve İtalya sefirlerinin beyanından habersiz olduğu sonucuna varmıştır⁷². İngiltere hükümeti de Ulahların ayrı bir millet olarak tanınması konusuna ilgisiz kalmamış ve maslahatgüzarı aracılığıyla bunun uygun olacağı yönünde beyanda bulunmuştur. 26 Şubat 1905'te İngiliz hükümetine saraydan verilen cevapta, Ulahların kiliselerindeki ayinlerde ana dillerinde dua etmelerinin uygun görüldüğü, bu hususun Rum Patrikliği'ne bildirildiği ve bu aşamada yapılacak muamelenin bundan öteye gidemeyeceği bildirilmiştir⁷³.

Sonuç

Balkanların en eski toplumlarından biri olan ve buldukları yerin şartlarına çok iyi uyum sağlayabilen Ulahlar, XIX. yüzyılın son çeyreğinde Makedonya sorunu çerçevesinde ön plana çıkmışlardır. Balkan topluluklarının büyük devletler himayesinde Makedonya'ya sahip olma mücadelesine Ulahlar da dahil olmuş ve bu mücadelede en fazla sorunu Yunanistan ve

⁷⁰ BOA, Y.PRK.EŞA., Nr. 46/51, 2 Eylül 1320/ 15 Eylül 1904.

⁷¹ V. Engin, *a.g.e.*, s. 35; *Makedonya*, s. 93. Ancak II. Abdülhamit'ten sonra İttihat ve Terakki anasının eşitliği adına Bulgarlara da Rumlarla eşit statü sağlamak gerektiğini, böylece ihtilafın giderilip Makedonya'da durumun düzeleceğini düşünmüştür. Bu düşünceyle 3 Temmuz 1910'da Kiliseler ve Mektepler Kanunu çıkarılmıştır. Bunun sonucunda iki kilisenin kendi aralarında rekabetine gerek kalmamış ve birbirlerine karşı düşmanlıklarını Osmanlı hükümetine çevirmişlerdir. (H. Şıvgın, *a.g.m.*, s. 479; Y. Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 277; *Makedonya*, s. 96).

⁷² BOA, Y.PRK.EŞA., Nr. 46/51, 2 Eylül 1320/ 15 Eylül 1904.

⁷³ V. Engin, *a.g.e.*, s. 195.

Patrikhane tarafından desteklenen Rumlar ile yaşamışlardır. Kilise ve mekteplerini Rumlarınkinden ayırarak ayrı kilise ve mekteplerde adadillerinde ayin ve ibadet yapmak istemişlerdir. Bu anlamda iki topluluk arasında ihtilaf eksik olmamıştır. Bu süreçte Ulahlarla etnik bağı olan Romanya, Makedonya üzerindeki çıkarlarını da düşünerek onlarla yakından ilgilenmiş ve Patrikhane'nin Ulahları asimile etmeye yönelik faaliyetlerine engel olmaya çalışmıştır. Çünkü Makedonya bölgesi onlar için de önemliydi ve buradaki hedeflerine ulaşmak için Ulahlar bir araç olabilirdi. Dolayısıyla Romanya Osmanlı Ulahlarını sefirleri ve çeşitli dernek ve cemiyetleri aracılığıyla yaptığı çalışmalarla desteklemiştir. Yeni okullar açma, eğitimciler sağlama, Ulahça eğitim ve ayin yapabilme taleplerini temine çalışmıştır. Ulahları nakdi yardımlarla da desteklemek isteyen Romanya onların ayrı bir millet olarak tanınmasında önemli rol oynamıştır. Romanya'nın yanı sıra Makedonya'ya özellikle ekonomik anlamda yakın ilgisi olan Almanya, İtalya, Avusturya ve İngiltere gibi diğer Avrupa devletleri de Ulahların Makedonya'daki varlığı ve ayrı bir cemaat olarak tanınması sürecine müdahil olmuşlardır.

Osmanlı yönetimi, imparatorluğa sadık bu topluluğu Patrikhane konusundaki çekinceleri sebebiyle 1905 Mayıs'ına kadar ayrı bir cemaat olarak tanımamıştır. Ancak özellikle 1897 savaşında Osmanlı Devleti yanında yer almalarından sonra onların taleplerine daha sıcak bakmıştır. XX. yüzyılın başından itibaren Ulahların bu yöndeki talepleri sıklaşmıştır. Bu durumda Osmanlı idaresi gerek Romanya'nın girişimleri gerekse Ulahların ayrı bir millet olarak tanınmasının Osmanlı'nın Makedonya politikasına yardımcı olacağı düşüncesiyle onları ayrı bir cemaat olarak tanımıştır.